

Il-Kummissjoni Ewropea

Fact Sheet

L-APPROĊĊ *LEADER*

Gwida bażika

L-APPROČĀ *LEADER*

Gwida bažika

***Europe Direct huwa servizz li jgħinek issib twēgibiet
għall-mistoqsijiet tiegħek dwar l-Unjoni Ewropea***

Numru tat-telefon ġdid bla ħlas:

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Ċerti operaturi tat-telefowns ċellulari ma jippermettux aċċess għan-numri 00 800 jew dawn it-telefonati jistgħu jkunu bi ħlas.

It-test ta' din il-pubblikazzjoni huwa għal skopijiet ta' informazzjoni biss u ma jorbotx legalment.

"Il-Kummissjoni Ewropea għandha d-dritt ta' l-awtur fir-rigward tar-ritratti, sakemm ma tingħatax indikazzjoni mod ieħor."

Ħafna informazzjoni addizzjonali dwar l-Unjoni Ewropea hija disponibbli fuq l-Internet. Jista' jsir aċċess għaliha permezz tas-server Europa (<http://europa.eu>).

Informazzjoni dwar il-katalogar tinsab fit-tmiem ta' din il-pubblikazzjoni.

Il-Lussemburgu: L-Uffiċċju għall-Pubblikazzjonijiet Uffiċjali tal-Komunitajiet Ewropej, 2006

ISBN 92-79-02053-6

© Il-Komunitajiet Ewropej, 2006

Ir-riproduzzjoni hija awtorizzata kemm-il darba jissema s-sors originali.

Printed in Belgium

STAMPAT FUQ KARTA BAJDA HIJLSA MILL-KLORUR

L-Approċ *Leader*: gwida bażika

L-iskop ta' dan id-dokument

Dan id-dokument jintroduċi l-approċ *Leader*, u jiddeskrivi kif jista' jaħdem għall-iżvilupp tal-komunitajiet rurali. Jippreżenta wkoll xi informazzjoni bażika dwar kif għandu jiġi implimentat fuq livell lokali, bħala parti integrali tal-politika għall-iżvilupp rurali ta' l-Unjoni Ewropea (UE).

Jinkludi:

- deskrizzjoni tal-kunċett *Leader*;
- il-karatteristiċi ewlenin ta' l-approċ *Leader*;
- spjegazzjoni bażika dwar kif jopera fil-prattika l-approċ *Leader*;
- punti ta' kuntatt ewlenin għal iktar informazzjoni.

Huwa indirizzat lejn dawk il-partijiet interessati fil-qasam rurali li għandhom interess joħolqu inizjattivi lokali ta' l-iżvilupp rurali jew jippartecipaw fihom. Jistgħu jkunu

amministraturi fuq il-livell nazzjonali, reġjonali jew lokali, bdiewa jew membri attivi oħra fil-komunità rurali – kollha għandhom rwol potenzjali fil-*Leader*.

L-għan tagħna huwa li nispjegaw lil min jieħu d-deċiżjonijiet u l-awtoritajiet responsabbli mill-programmi, b'mod partikolari fl-Istati Membri l-ġodda u dawk li potenzjalment jistgħu jkunu Stati Membri fil-ġejjieni, x'inhu l-*Leader* u kif jista' jiġi implimentat fil-prattika. Aħna għandna l-għan ukoll li nuru lill-komunitajiet rurali fl-UE li l-approċ tal-*Leader* jista' jipprovdihom opportunità biex jieħdu inizjattiva, u biex jippartecipaw b'mod attiv fil-programmi ta' l-iżvilupp rurali fil-lokalità tagħhom (u jibbenefikaw mill-appoġġ finanzjarju li jiġi ma' dan).

Dan id-dokument huwa maħsub biex ikun gwida introduttoria u faċli tinqara. Ma jidholx f'kull aspett ta' l-istorja ta' l-Inizjattiva *Leader*, lanqas fejn jidhru regolamenti u proċeduri amministrattivi assoċjati magħha. Informazzjoni dwar dawn l-aspetti tinsab band'oħra (dan id-dokument jipprovdi xi informazzjoni dwar kuntatti).

Werrej

1.	L-approċ <i>Leader</i> għall-iżvilupp rurali: x'inhu?	5
2.	Is-seba' karatteristiċi ewlenin ta' l-approċ <i>Leader</i>	8
3.	L-implimentazzjoni tal- <i>Leader</i> fuq livell lokali	15
4.	Il- <i>Leader</i> fil-gejjieni: integrazzjoni	17
5.	Punti ta' kuntatt għal iktar informazzjoni dwar l-approċ tal- <i>Leader</i>	18
6.	Eżempji ta' <i>Leader</i> fil-prattika	20

1. L-approċ *Leader* għall- iżvilupp rurali: x'inhu?

Il-politika għall-iżvilupp rurali hija parti mill-Politika Agrikola Komuni (PAK) li l-importanza tagħha qed dejjem tiżdied. Tippromwovi żvilupp sostenibbli fiż-żoni rurali ta' l-Ewropa billi tindirizza t-tħassib ekonomiku, soċjali u ambjentali. 'Il fuq min-nofs tal-popolazzjoni ta' l-UE tgħix f'żoni rurali, li jkopru 90 % tat-territorju ta' l-UE (1). Il-*Leader* huwa approċċ innovattiv fi ħdan il-politika għall-iżvilupp rurali ta' l-UE.

Il-kelma '*Leader*' tfisser 'Ir-rabta bejn l-azzjonijiet għall-iżvilupp rurali' (2). Kif ismu stess jissuggerixxi, huwa metodu kif l-iżvilupp rurali jiġi mmobilizzat u mwassal fil-komunitajiet rurali lokali, iktar milli grupp fiss ta' miżuri li jridu jiġu implimentati. L-esperjenza wriet li l-*Leader* jista' jagħmel differenza kbira fil-ħajja ta' kuljum tal-persuni li jgħixu f'żoni rurali. Jista' jkollu rwol importanti biex jinkuraġġixxi reazzjonijiet innovattivi għall-problemi rurali, li ilhom jeżistu, kif ukoll għal dawk ġodda, u jsir bħal tip ta' 'laboratorju' għall-bini ta' kapaċitajiet lokali u biex jiġu ppruvati modi ġodda kif il-ħtiġijiet tal-komunitajiet rurali jistgħu jkunu ssodisfati. Iġġenera riżultati siewja f'ħafna żoni rurali fil-15-il Stat Membru ta' l-UE (3), u jista' jkollu rwol sinifikanti biex jassisti żoni rurali fl-Istati Membri l-ġodda u dawk tal-ġejjieni biex jadattaw għar-realtajiet tal-lum li qed dejjem jinbidlu.

Mit-tnedija tiegħu fl-1991, il-*Leader* ipprovda lill-komunitajiet rurali fl-UE bl-għodda biex ikollhom rwol attiv fit-tfassil tal-ġejjieni tagħhom stess. Evolva biż-żmien, flimkien mal-bqija tal-PAK. L-informazzjoni mill-valutazzjonijiet u mill-partijiet interessati fil-qasam rurali tindika li l-approċċ *Leader* huwa għodda li taħdem sew, f'sitwazzjonijiet u f'tipi ta' żoni pjuttost diversi, b'hekk tadatta t-tfassil tal-politika rurali għad-diversità estrema tal-ħtiġijiet taż-żoni rurali. Għal dawn ir-raġunijiet, issa sar parti integrali mill-politika għall-iżvilupp rurali. Peress li jinkuraġġixxi l-partecipazzjoni lokali fit-tfassil u fl-implimentazzjoni ta' strateġiji ta' l-iżvilupp sostenibbli, l-approċċ *Leader* jista' jkun riżorsa prezjuża għall-politika rurali tal-ġejjieni.

Għall-perjodu ta' programmar 2007-13, il-*Leader* mhux se jibqa' programm separat imma se jkun integrat ('*mainstreamed*') fil-Programmi ta' l-Iżvilupp Rurali nazzjonali/reġjonali kollha. Dan jiftaħ possibbiltajiet ġodda għall-approċċ *Leader* biex ikun applikat fuq skala ħafna usa' u fuq firxa ferm iktar ta' attivitajiet ta' l-iżvilupp rurali minn qabel.

Il-*Leader* jinkuraġġixxi lit-territorji rurali biex jesploraw modi ġodda biex isiru jew jibqgħu kompetittivi, biex jagħmlu l-aħjar li jistgħu mill-assi tagħhom u biex jegħlbu l-isfidi li jistgħu jsibu quddiemhom, bħal ma hi popolazzjoni li qed tixjieħ, livelli baxxi ta' provvista ta' servizzi, jew nuqqas ta' opportunitajiet ta' xogħol. B'dan il-mod, il-*Leader* qed jagħti kontribut biex isir titjib fil-kwalità ta' ħajja fiż-żoni rurali kemm għall-familji bl-irziezet kif ukoll għall-popolazzjoni rurali f'sens usa'. Juża approċċ olistiku biex jindirizza problemi rurali. Jirrikonoxxi, per eżempju, li l-bżonn li wieħed ikun kompetittiv fil-produzzjoni ta' l-ikel, li jkollu ambjent attraenti u li joħloq opportunitajiet ta' xogħol għall-popolazzjoni lokali huma aspetti tal-ħajja rurali li jappoġġjaw lil xulxin b'mod reċiproku, li jeħtieġu snajja' speċifiċi, teknoloġiji u servizzi adegwati li jeħtieġ li jiġu indirizzati bħala pakkett koerenti u b'miżuri mfassla ta' politika.

Mit-tnedija tagħha fl-1991, l-Inizjattiva *Leader* ħadmet biex tipprovdi lill-komunitajiet rurali ta' l-UE b'metodu biex jinvolvu l-imsieħba lokali fit-tmexxija ta' l-iżvilupp taż-żona tagħhom fil-ġejjieni. L-approċċ *Leader* attira livell għoli ta' interess fl-UE u iktar lil hinn. Ġie emulat lil hinn miċ-ċirku tiegħu stess ta' benefiċjarji. L-interess li qanqal il-*Leader* xi drabi influwenza l-amministrazzjonijiet u l-politiki nazzjonali, reġjonali u lokali bil-kapaċità tiegħu biex jirrispondi għall-problemi ta' żvilupp permezz ta' forum ġodda ta' sħubiji u bir-rabta ta' attivitajiet.

Il-*Leader* jimxi id f'id ma' programmi oħra Ewropej u nazzjonali. Per eżempju, l-azzjonijiet *Leader* jistgħu jattivaw u jimobilizzaw riżorsi lokali, billi jappoġġjaw proġetti ta' qabel l-iżvilupp (bħal ma huma l-istudji dijanjostiċi u l-istudji ta' fattibbiltà jew bini ta' kapaċitajiet lokali) li se jtejbju l-abbiltà ta' dawn iż-żoni biex ikollhom aċċess u jużaw mhux biss il-fondi ta' *Leader* iżda wkoll sorsi oħra għal finanzjament ta' l-iżvilupp tagħhom (per eżempju, Programmi Ewropej u nazzjonali usa' ta' żvilupp rurali). Il-*Leader* jassisti wkoll setturi u kategoriji ta' benefiċjarji li ħafna drabi ma jircievu l-ebda appoġġ, jew appoġġ limitat biss, taħt programmi oħra li joperaw f'żoni rurali, bħal ma huma l-attivitajiet kulturali, tisbiħ ta' l-ambjent naturali, riabilitazzjoni ta' bini arkitettoniku u ta' patrimonju, turizmu rurali, it-titjib tar-relazzjonijiet bejn il-produtturi u l-konsumaturi, eċċ.

Il-*Leader* jinkuraġġixxi lil dawk li huma attivi soċjo-ekonomikament sabiex jaħdmu flimkien biex jipproduċu prodotti u servizzi li jiġġeneraw l-iktar valur massimu għaž-żona lokali tagħhom.

(1) Fl-UE ta' 25 Stat Membru (UE-25).

(2) Bil-Franċiż, "*Liaison entre actions de développement rural*".

(3) L-UE ta' 15-il Stat Membru qabel it-tkabbir għal 25 Stat Membru f' Mejju 2004.

L-istorja tal-*Leader* fil-qosor

Il-*Leader* ġie mniedi fl-1991 bil-għan li jtejjeb l-iżvilupp potenzjali taż-żoni rurali billi jibbaża ruħu fuq inizjattivi u kapaċitajiet lokali, jippromwovi l-kisba ta' kapaċità fl-iżvilupp lokali integrat u jwassal din il-kapaċità lil żoni rurali oħra.

a) Il-*Leader* huwa parti mill-politika usa' għall-iżvilupp rurali ta' l-UE

L-għanijiet tal-*Leader* huma skond dawk tal-politika generali għall-iżvilupp rurali ta' l-UE. Il-PAK, li qed dejjem tevolvi, tikkunsidra d-diversità taż-żoni u l-pajsaġġi rurali, l-identitajiet għonja lokali u l-valur li s-soċjetà qed tkompli tpoġġi fuq ambjent naturali ta' kwalità għolja. Dawn huma rikonoxxuti bħala l-assi ewlenin taż-żoni rurali ta' l-UE.

b) L-istorja tal-*Leader*

Qabel id-disgħinijiet, approċċi differenti għall-iżvilupp rurali li ġew esperimentati kienu tipikament settorjali, iffukaw primarjament fuq il-bdiewa u l-għan tagħhom kien li jinkuraġġixxu tibdil strutturali fi ħdan l-agrikoltura. Intużaw approċċi 'minn fuq għal isfel', bi skemi ta' appoġġ magħżula fuq livell nazzjonali jew reġjonali. Il-partijiet interessati tal-lokal mhux dejjem kienu inkoraġġuti biex jiksbu kapaċitajiet biex ifasslu l-ġejjieni taż-żoni tagħhom stess.

Approċċ ibbażat fuq iż-żona u li jopera 'minn isfel għal fuq', li jinvolvi komunitajiet lokali u li jżid il-valur tar-rizorsi lokali, beda jiġi kkunsidrat gradwalment bħala mezz ġdid kif jistgħu jinholqu impjegji u negozji fiż-żoni rurali. Il-*Leader* beda, b'mod sperimentali, ilaqqa' flimkien, fuq livell lokali, id-diversi proġetti u ideat, il-partijiet interessati u r-rizorsi. Ta prova li hu strument ideali biex issir valutazzjoni ta' kif l-opportunitajiet fiż-żoni rurali jistgħu jiġu estiżi.

Il-parti mit-territorju ta' l-UE li fiha qed jiġi applikat l-approċċ *Leader*, in-numri ta' gruppi tal-*Leader* u l-livell ta' finanzjament allokat għall-approċċi tat-tip *Leader* żdiedu b'mod sostanzjali mit-tnedija tal-*Leader* fl-1991.

c) Il-kuntest tal-politika: minn inizjattiva pilota għall-integrazzjoni

F'termini ta' politika, il-*Leader* kien introdott bħala 'Inizjattiva Komunitarja' iffinanzjata mill-Fondi Strutturali ta' l-UE. Kien hemm tliet ġenerazzjonijiet ta' *Leader*: Il-*Leader* I (1991-93), il-*Leader* II (1994-99) u l-*Leader*+ (2000-06). Matul dan iż-żmien, l-Istati Membri u r-reġjuni kellhom programmi ta' *Leader* individwali b'iffinanzjar separat allokat fuq livell ta' l-UE. Mill-2007 'l quddiem, l-approċċ *Leader* se jkun integrat ('*mainstreamed*') fi ħdan il-politika generali għall-iżvilupp rurali ta' l-UE. Dan ifisser li l-*Leader* se jkun inkluz fi programmi generali, kemm Nazzjonali kif ukoll reġjonali, għall-iżvilupp rurali appoġġjati mill-UE, flimkien ma' firxa ta' assi oħra ta' l-iżvilupp rurali. Mill-2007, l-iffinanzjar għall-assi *Leader* se jiġi mill-pakketti generali ta' ffinanzjar li kull Stat Membru jirċievi mill-UE skond il-Fond Agrikolu Ewropew għall-iżvilupp Rurali (FAEŻR) biex jappoġġja l-iżvilupp rurali.

L-inizjattivi <i>Leader</i>	In-numru ta' Gruppi ta' Azzjoni Lokali	Iż-żona koperta	L-iffinanzjar mill-UE
<i>Leader I</i>	217	367 000 km ²	EUR 442 miljun
<i>Leader II</i>	906	1 375 144 km ²	EUR 1 755 miljun
<i>Leader Plus</i>	893	1 577 386 km ²	EUR 2 105.1 miljun

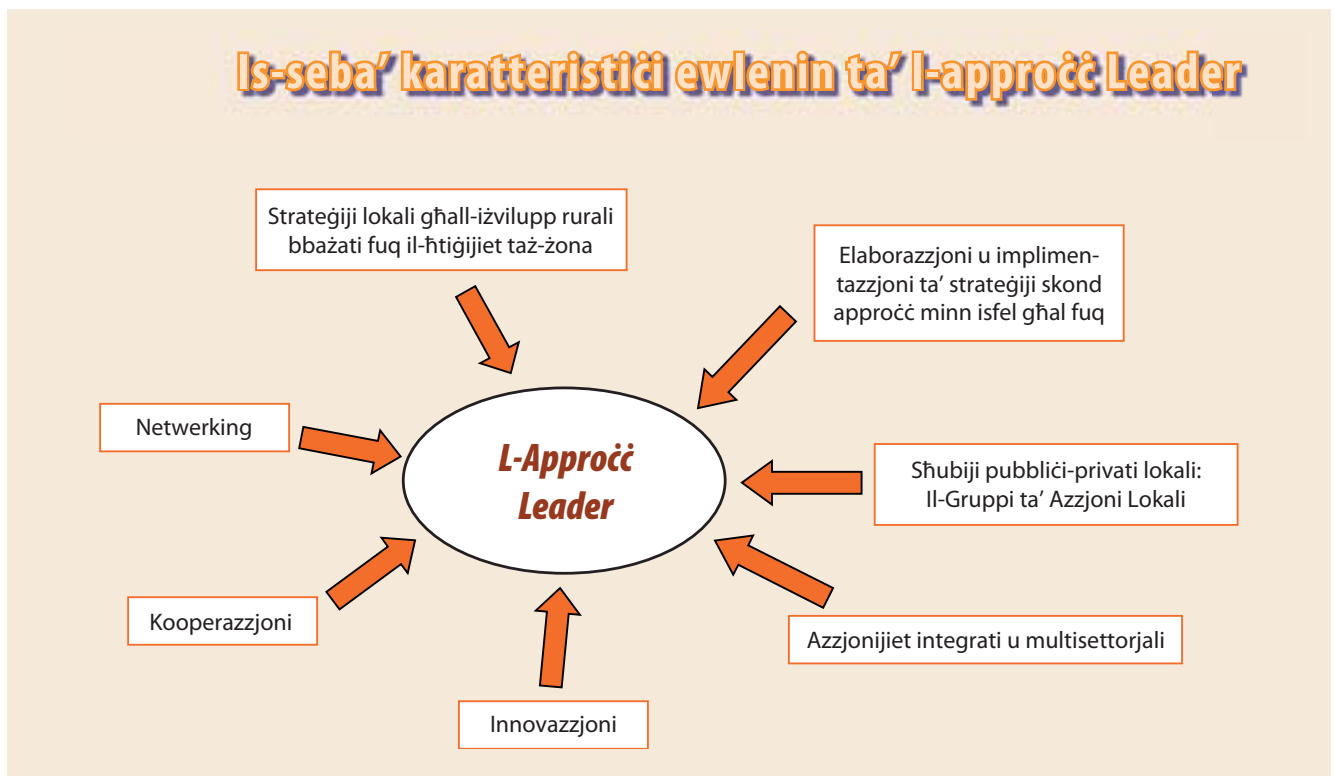
2. Is-seba' karatteristiċi ewlenin ta' l-approċċ *Leader*

Il-kunċett *Leader*

Il-kunċett prinċipali wara l-approċċ *Leader* hu li, bid-diversità taż-żoni rurali Ewropej, l-istrategġiji ta' żvilupp ikunu iktar effikaċi u effiċjenti jekk jiġu deċiżi u implimentati fuq livell lokali mill-atturi lokali, flimkien ma' proċeduri ċari u trasparenti, ma' l-appoġġ ta' l-amministrazzjonijiet

pubbliċi rilevanti u l-assistenza teknika meħtieġa għat-trasferiment tal-prattika tajba.

Id-differenza bejn *Leader* u miżuri ta' politika rurali oħra iktar tradizzjonali hi li dan jindika 'kif' wieħed għandu jipproċedi iktar milli 'x'inhu' meħtieġ li jsir. Is-seba' karatteristiċi ewlenin jiġbru fihom l-approċċ *Leader*. Hawnhekk qed jiġu deskritti separatament, iżda huwa importanti li wieħed jikkunsidrahom bħala sett ta' għodda. Kull karatteristika tikkomplimenta u taħdem tajjeb ma' l-oħrajn matul il-proċess kollu ta' implimentazzjoni, b'effetti li jibqgħu jinħassu għal żmien twil fuq id-dinamika taż-żoni rurali u l-kapaċità tagħhom biex isolvu l-problemi tagħhom stess.

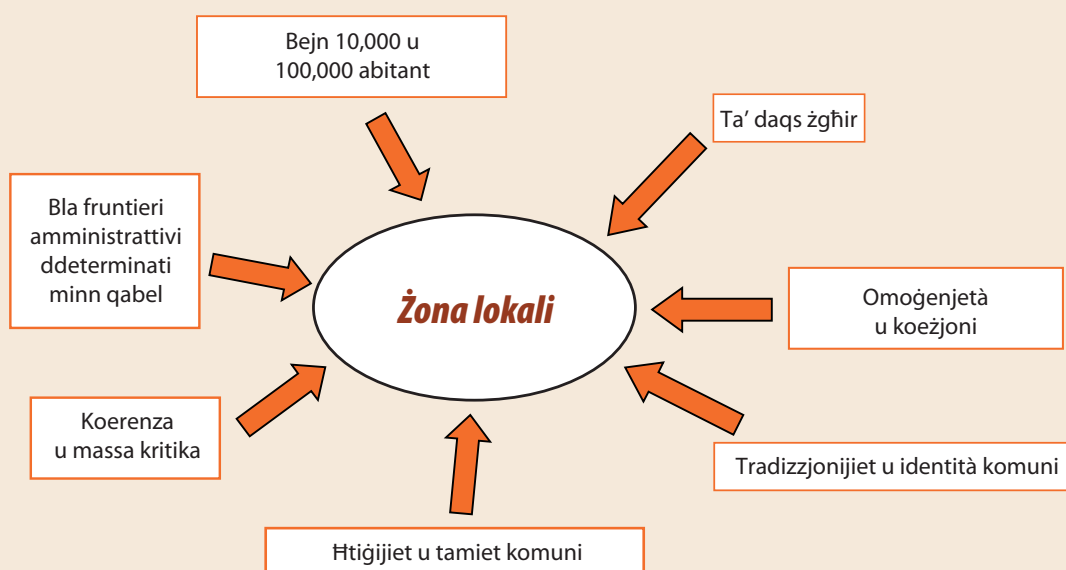
Karatteristika 1. Strategġiji lokali għall-iżvilupp rurali bbażati fuq il-ħtiġijiet taż-żona

Approċċ ibbażat fuq iż-żona jieħu territorju żgħir, omogenju, li jnissel l-għaqda soċjali, ħafna drabi kkaratterizzat bi tradizzjonijiet komuni, b'identità lokali, b'sens ta' appartenenza jew ħtiġijiet u tamiet komuni, bħala ż-żona fil-mira għall-implimentazzjoni tal-politika. B'tali żona bħala referenza isir iktar faċli r-rikonoxximent ta' punti b'saħħithom u dgħufijiet, theddid u opportunitajiet, potenzjal endoġenu u l-identifikazzjoni ta' ostakli ewlenin

għall-iżvilupp rurali. Ibbażat fuq iż-żona jfisser essenzjalment lokali.

Dan l-approċċ jaf jaħdem aħjar minn approċċi oħra għax jippermitti t-tfassil ta' azzjonijiet b' mod iktar preċiż biex ikun adattat għal ħtiġijiet reali u l-vantaġġ kompetittiv lokali. Iż-żona magħżula għandu jkollha koerenza suffiċjenti u massa kritika f'termini ta' riżorsi umani, finanzjarji u ekonomiċi biex tappoġġja strategġija lokali vijabbli għall-iżvilupp. M'għandhiex għalfejn tikkorrispondi ma' frontieri amministrattivi ddeterminati minn qabel.

Approċċ ibbażat fuq il-ħtiġijiet taż-żona

Id-definizzjoni ta' 'żona lokali' la hi universali u lanqas statika. Għall-kuntrarju ta' dan, tevolve u tinbidel skond tibdil ekonomiku u soċjali usa', ir-rwol tal-biedja, il-ġestjoni ta' l-art u t-tħassib ambjentali, u perċezzjonijiet ġenerali dwar żoni rurali.

Karatteristika 2. Approċċ minn isfel għal fuq

L-approċċ minn isfel għal fuq ifisser li l-atturi lokali jipparteċipaw fit-teħid ta' deċizzjonijiet dwar l-istrategija u fl-għażla tal-prijoritajiet fiż-żona lokali tagħhom. L-esperjenza turi li l-approċċ minn isfel għal fuq m'għandux ikun ikkunsidrat bħala alternattiva jew kontra l-approċċi minn fuq għal isfel mill-awtoritajiet nazzjonali u/jew reġjonali iżda iktar bħala li jinteraġixxi magħhom sabiex jinkisbu riżultati kumplessivi aħjar.

Mis-seba' karatteristiċi tal-*Leader* l-iktar waħda distintiva hi l-approċċ minn isfel għal fuq. Għandhom jitfasslu oqsma ta' politika rurali bbażati fuq dan l-approċċ u implimentati bl-aħjar mod adattat għall-ħtiġijiet tal-komunitajiet li jaqdu. Mod wieħed biex dan ikun żgurat huwa li l-partijiet interessati tal-lokali ikunu mistiedna jiehdu sehem b'mod attiv. Dan japplika kemm għall-UE ta' 15-il Stat Membru kif ukoll għal dik ta' 25, iżda huwa importanti bl-istess mod f'pajjiżi, li jaspiraw għal sħubija fl-UE, fejn hemm problemi strutturali fl-agrikoltura u ħafna opportunitajiet għal titjib fil-kwalità tal-ħajja rurali.

Il-popolazzjoni ġenerali, il-gruppi ta' interess ekonomiku u soċjali u istituzzjonijiet rappreżentattivi pubbliċi u privati huma atturi lokali li jistgħu jinvolvu ruħhom. Il-bini tal-kapaċità huwa parti essenzjali fl-approċċ minn isfel għal fuq, li tinvolvi:

- it-tqajjim ta' kuxjenza, it-taħriġ, il-parteeċipazzjoni u l-mobilizzazzjoni tal-popolazzjoni lokali biex jiġu identifikati s-saħħiet u dgħufijiet taż-żona (analizi);
- il-parteeċipazzjoni ta' gruppi ta' interess differenti fit-fassil ta' l-istrategija lokali għall-iżvilupp;
- id-determinazzjoni ta' kriterji ċari għall-għażla fuq livell lokali ta' azzjonijiet adegwati (proġetti) biex iwettqu l-istrategija.

Il-parteeċipazzjoni m'għandhiex tkun limitata għall-fazi inizjali iżda għandha testendi matul il-proċess ta' implimentazzjoni, b'hekk tikkontribwixxi fl-istrategija, fil-kisba tal-proġetti magħżula u fi tnedija ta' inventarju u t-tagħlim għall-gejjeni. Hemm ukoll kwistjonijiet importanti ta' trasparenza li hemm bżonn ikunu indirizzati fil-proċeduri ta' mobilizzazzjoni u konsultazzjoni sabiex jintlaħaq ftehim permezz tad-djalogu u n-negożjati bejn l-atturi parteċipanti.

Karatteristika 3. Sħubija Pubbliċi-Privati: Il-Gruppi ta' Azzjoni Lokali (LAGs)

It-twaqqif ta' sħubija lokali, magħrufa bħala 'Grupp ta' Azzjoni Lokali' (LAG) hija karatteristika importanti fl-

approċ *Leader*. Il-LAG għandu l-inkarigu li jidentifika u jimplimenta strateġija lokali ta' żvilupp, jieħu deċiżjonijiet dwar l-allokazzjoni tar-riżorsi finanzjarji u jimmaniġġjahom. Huwa probabbli li l-LAGs ikunu effikaċji biex jistimulaw żvilupp sostenibbli peress li huma:

- jaggregaw u jgħaqqdu r-riżorsi umani u finanzjarji mis-settur pubbliku, is-settur privat, is-settur ċiviku u dak tal-volontarjat;
- jassoċjaw l-atturi lokali madwar proġetti kollettivi u azzjonijiet multisettorjali sabiex jinkisbu sinerġiji, proprjetà kongunta u l-massa kritika meħtieġa biex tiġi mtejba l-kompetittività ekonomika taż-żona
- isaħħu d-djalogu u l-kooperazzjoni bejn atturi rurali differenti, li ħafna drabi jkollhom ftit esperjenza ta' ħidma flimkien, billi jnaqqsu l-potenzjal ta' kunflitti u jiffaċilitaw soluzzjonijiet negozjati permezz tal-konsultazzjoni u d-diskussjoni;
- jiffaċilitaw, permezz ta' l-interazzjoni bejn imsieħba differenti, il-proċessi ta' l-adattament u t-tibdil fis-settur agrikolu (per eżempju: prodotti ta' kwalità, katini alimentari), l-integrazzjoni ta' tħassib ambjentali, id-diversifikazzjoni ta' l-ekonomija rurali u l-kwalità tal-ħajja.

Il-LAG għandu jassoċja msieħba pubbliċi u lokali, ikun ibbilanċjat sew u rappreżentattiv tal-gruppi ta' interess lokali eżistenti, maħluq mis-setturi soċjo-ekonomiċi differenti fiż-żona. Fuq livell ta' teħid ta' deċiżjonijiet, l-imsieħba privati u l-assoċjazzjonijiet għandhom, minn ta' l-inqas, jiffurmaw 50 % tas-sħubija lokali.

Il-LAGs jistgħu jitwaqqfu *ad hoc* biex ikollhom aċċess għall-appoġġ mil-*Leader* jew jistgħu jkunu bbażati fuq sħubiji li kienu jeżistu minn qabel. Mogħni b'tim ta' persuni kompetenti fil-qasam tagħhom u b'setgħa għat-teħid ta' deċiżjonijiet, il-LAG jirrappreżenta mudell ta' organizzazzjoni li tista' tinfluwenza t-twassil tal-politika b'mod pożittiv. L-esperjenza turi li diversi tipi ta' LAG ġew żviluppati minn dawn il-karatteristiċi komuni, bħala riżultat ta' forom differenti ta' organizzazzjonijiet politiċi u istituzzjonali kemm reġjonali kif ukoll nazzjonali, u wkoll bi gradi differenti ta' approvazzjoni ta' proġetti li jħarsu l-awtonomija u l-ġestjoni finanzjarja. Ir-rwol u r-responsabbiltajiet tal-LAGs evolwew wkoll matul iż-żmien f'xi Stati Membri, hekk kif l-approċċ *Leader* sar iktar familjari.

Il-LAGs jiddeċiedu d-direzzjoni u l-kontenut ta' l-istrateġiji lokali għall-iżvilupp rurali, u jieħdu deċiżjonijiet fuq il-

proġetti differenti li għandhom jiġu ffinanzjati. Il-pagamenti nnifishom ħafna drabi jsiru minn awtorità għall-pagamenti li għandha x'taqsam ma' ffinanzjar pubbliku iktar milli mal-LAG innifsu, fuq il-bażi ta' għażla ta' proġetti magħmula mil-LAG.

L-atturi rurali li huma l-iktar attivi fl-inizjattivi lokali huma:

- l-organizzazzjonijiet professjonali u l-unjonijiet (li jirrappreżentaw lill-bdiewa; il-professjonisti mhux involuti fil-biedja u l-mikro-intrapriżi);

- l-assoċjazzjonijiet tal-kummerċ;
- iċ-ċittadini, ir-residenti u l-organizzazzjonijiet lokali tagħhom;
- ir-rappreżentanti politiċi lokali;
- l-assoċjazzjonijiet favur l-ambjent;
- il-fornituri ta' servizzi kulturali u għall-komunità, inkluż il-mezzi ta' komunikazzjoni;
- l-assoċjazzjonijiet tan-nisa;
- iż-żgħażaġħ.

Il-Grupp ta' Azzjoni Lokali

Grupp ta' Azzjoni Lokali huwa mistenni:

- ilaqqa' flimkien il-gruppi ta' interess relevanti ta' zona madwar proġett kongunt;
- ikollu awtonomija għat-teħid ta' deċiżjonijiet u l-kapaċità li jħares minn lenti ġdida lejn ir-riżorsi lokali;
- jgħaqqad il-miżuri differenti;
- ikun kapaċi jaħtaf l-opportunitajiet offruti mit-taħlita ta' riżorsi lokali;
- ikun lest li jilqa' ideat innovattivi;
- ikun kapaċi jgħaqqad u jintegra approċċi settorjali separati.

Il-Gruppi ta' Azzjoni Lokali huma delegati biex jerfgħu proporzjon kbir ta' responsabbiltajiet ta' mmaniġġjar (per eżempju, l-għażla tal-proġetti, il-pagament, il-monitoraġġ, il-kontroll u x-xogħol ta' valutazzjoni) b'rabta ma' l-operazzjonijiet individwali. Madankollu, il-grad ta' awtonomija tal-LAGs jista' jvarja konsiderevolment skond il-mod speċifiku ta' organizzazzjoni u l-kuntest internazzjonali ta' l-Istati Membri. L-għotjiet globali huma l-iktar forma komuni ta' ffinanzjar tal-proġetti u l-azzjonijiet *Leader*. Tali għotjiet, kofinanzjati mill-UE u l-fondi pubbliċi nazzjonali, ikopru porzjon varjabbli tar-rekwiziti finanzjarji tal-proġetti skond it-tip ta' proġett u t-tip ta' zona.

Karatteristika 4. L-innovazzjoni ffacilitata

Il-*Leader* jista' jkollu rwol importanti biex jistimola approċċi ġodda u innovattivi għall-iżvilupp taż-zoni rurali. L-

inkoraġġiment ta' tali innovazzjoni jista' ssir jekk ikunu allokatu margini wiesgħa ta' libertà u flessibilità lil-LAGs fit-teħid tad-deċiżjonijiet fir-rigward ta' l-azzjonijiet li jridu jappoġġjaw.

Hemm bżonn li wieħed jifhem it-terminu innovazzjoni fis-sens wiesa' tiegħu. Jista' jfisser l-introduzzjoni ta' prodott ġdid, proċess ġdid, organizzazzjoni ġdida jew suq ġdid. Din id-definizzjoni komuni ta' innovazzjoni hija valida għaż-zoni rurali kif ukoll għal daww urbani. Madankollu, iż-zoni rurali, minħabba d-densità baxxa tagħhom u l-livell pjuttost baxx ta' riżorsi umani u fiżiċi, għandhom rabtiet dgħajfa ma' ċentri tar-riċerka u l-iżvilupp u jistgħu jsibuha diffiċli biex jipproduċu innovazzjonijiet radikali, għalkemm ovvjament dan hu possibbli.

L-innovazzjoni fiż-żoni rurali tista' timplika t-trasferiment u l-adattament ta' innovazzjonijiet żviluppati x'imkien ieħor, l-immodernizzar ta' forom tradizzjonali ta' kapaċità, jew it-tiftix ta' soluzzjonijiet ġodda għall-problemi rurali persistenti li ma setgħux jissolvew minn interventi ta' politika oħra b'mod sodisfaċenti u sostenibbli. Dan jista' jwassal biex il-problemi speċifiċi taż-zoni rurali jkunu indirizzati b'modi ġodda.

L-introduzzjoni ta' l-approċċ *Leader*, bis-seba' karatteristiċi tiegħu, tista' tkun innovazzjoni fiha nnifisha fit-tfassil tal-politika, li tista' tiġġenera azzjonijiet innovattivi mill-metodu originali ta' twettiq tal-politika li giet adottata. Per eżempju, l-approċċ minn isfel għal fuq kif deskritt hawn fuq, jista' jwassal biex iqajjem ideat ġodda għall-proġetti li l-LAG jista' jappoġġja peress li mhuwiex marbut ma' lista fissa ta'

miżuri. L-adozzjoni ta' teknoloġiji ta' l-informatika u l-komunikazzjoni fiż-żoni rurali tista' tkun mezz importanti għal aċċess usa' għall-innovazzjonijiet mill-popolazzjoni rurali.

Karatteristika 5. Azzjonijiet integrati u multisettorjali

Il-*Leader* mhux programm settorjali ta' żvilupp; l-istrategija lokali ta' żvilupp għandha jkollha loġika multisettorjali, li tintegra diversi setturi ta' attività. L-azzjonijiet u l-proġetti fl-istrategiji lokali għandhom ikunu marbuta u kkoordinati fi proġett wieħed koerenti. L-integrazzjoni tista' tikkonċerna azzjonijiet li saru f'settur wieħed, l-azzjonijiet kollha tal-programm jew gruppi speċifiċi ta' azzjonijiet jew, l-iktar importanti, rabtiet bejn dawk il-partijiet u setturi ekonomiċi, soċjali, ambjentali differenti involuti.

Karatteristika 6. In-Netwerking

In-Netwerking jinkludi l-iskambju tal-kisbiet, l-esperjenzi u l-kapaċità bejn il-gruppi tal-*Leader*, iż-żoni rurali, l-amministrazzjonijiet u l-organizzazzjonijiet involuti fl-iżvilupp rurali fi ħdan l-UE, sew jekk huma benefiċjarji diretti tal-*Leader* sew jekk le. In-Netwerking huwa mezz kif titwassal il-prattika tajba, kif tinxtered l-innovazzjoni u kif wieħed jibni fuq it-tagħlim miksub mill-iżvilupp rurali lokali. In-netwerk-

ing joħloq rabtiet bejn persuni, proġetti u żoni rurali u għalhekk jista' jgħin biex jingħeleb l-iżolament li xi reġjuni rurali jiffaċċjaw. Jista' jgħin biex jistimola proġetti ta' kooperazzjoni billi joħloq kuntatt bejn il-gruppi tal-*Leader*.

Hemm tipi differenti ta' networks:

• Networks istituzzjonali

Dawn huma ffinanzjati mill-Kummissjoni Ewropea, li tiddefinixxi r-rwol tagħhom. L-UE tappoġġja strutturi ta' networks, kemm fuq livell Ewropew kif ukoll fuq dak nazzjonali, li jgħaqqdu flimkien lill-gruppi tal-*Leader*, l-amministrazzjonijiet u l-imsieħba l-oħra kollha interessati u attivi fl-iżvilupp rurali. Mill-2007, it-tipi ta' networks istituzzjonali se jkunu:

- Network Ewropew għall-Iżvilupp Rurali (immexxi mill-Kummissjoni);
- Network Nazzjonali Rurali li għandu jitwaqqaf f'kull Stat Membru.

L-attivajiet ta' netwerking ġew iffukati primarjament fuq *Leader* biss, iżda mill-2007 'l quddiem, huma se jindirizzaw firxa usa' ta' kwistjonijiet ta' l-iżvilupp rurali. Se jkollhom appoġġ espert u se jwettqu attivajiet prattiċi bħat-tnejja ta' pubblikazzjonijiet dwar aspetti differenti ta' l-iżvilupp

rurali, l-organizzazzjoni ta' seminars, l-analiżi ta' azzjonijiet ta' żvilupp rurali biex tkun identifikata prattika tajba, l-identifikazzjoni ta' xejriet ta' l-iżvilupp fiż-żoni rurali, thejjija ta' websajts u biex jgħinu lill-gruppi tal-*Leader* ifittxu msieħba potenzjali u jhejju proġetti ta' kooperazzjoni. In-Netwerk Ewropew huwa wkoll punt fejn jiltaqgħu n-netwerks nazzjonali u l-amministrazzjonijiet f'kull Stat Membru sabiex jaqsmu l-esperjenza fuq livell Ewropew. Il-gruppi tal-*Leader* li qed jirċievu appoġġ finanzjarju mill-UE għandhom l-obbligu li jipparteċipaw iżda gruppi oħra huma mistiedna jwasslu l-għarfien u l-esperjenza tagħhom fin-netwerk.

• **Netwerks nazzjonali, reġjonali u lokali**

Ġew immedija wkoll netwerks jew assoċjazzjonijiet tal-gruppi tal-*Leader* jew iffurmaw b'mod mhux formali fil-livelli lokali, reġjonali jew nazzjonali f'xi Stati Membri (per eżempju: in-netwerk tal-Gruppi Irlandiżi u Griegi) u fl-livell Ewropew (per eżempju: L-Assoċjazzjoni Ewropea tal-*Leader* għall-Iżvilupp Rurali – *ELARD* – Ara s-sezzjoni Punti ta' kuntatt).

Karatteristika 7. Il-Kooperazzjoni

Il-Kooperazzjoni tmur lil hinn min-netwerking. Tinvolti Grupp ta' Azzjoni Lokali li jibda proġett kongunt ma' grupp tal-*Leader* ieħor jew ma' grupp li għandu approċċ simili, f'reġjun, Stat Membru jew anki pajjiż terz ieħor.

Il-kooperazzjoni tista' tgħin lill-gruppi tal-*Leader* biex jagħtu spinta lill-attivitajiet lokali tagħhom. Tippermettilhom isolvu ċerti problemi jew iżidu l-valur tar-riżorsi lokali. Per eżempju, tista' tkun mod kif tinkiseb il-massa kritika meħtieġa għal proġett speċifiku biex ikun vijabbli, jew kif tinkuraġġixxi azzjonijiet li jikkumplimentaw, per eżempju, it-tqegħid fis-suq kongunt minn gruppi tal-*Leader* f'reġjuni differenti li ż-żoni tagħhom jaqsmu speċjalizzazzjoni fi prodott speċifiku (il-qastan, is-suf, eċċ.) jew l-iżvilupp ta' inizjattivi kongunti fit-turiżmu bbażati fuq patrimonju kulturali komuni (Ċeltiku, Ruman eċċ.).

Il-proġetti ta' kooperazzjoni mhumiex sempliċiment skambji ta' esperjenzi. Għandhom jinvovlu proġett kongunt konkret, idealment immexxi minn struttura komuni. Hemm żewġ tipi ta' kooperazzjoni possibbli taħt il-*Leader*:

- kooperazzjoni bejn it-territorji: dan ifisser kooperazzjoni bejn żoni rurali differenti fi hdan Stat Membru. Din hu possibbli bejn gruppi tal-*Leader*, u hija miftuħa wkoll għal gruppi lokali oħra li jużaw approċċ ta' parteċipazzjoni simili;
- kooperazzjoni tranżnazzjonali: din tfisser kooperazzjoni bejn gruppi tal-*Leader* minn ta' l-inqas żewġ Stati Membri, jew ma' gruppi f'pajjiżi terzi li jsegwu approċċ simili.

3. L-implimentazzjoni tal- *Leader* fuq livell lokali

Is-seba' karatteristiċi distintivi jispjegaw fiex jikkonsisti l-approċċ *Leader*. Li dawn il-prinċipji jitwettqu fil-prattika jfisser li persuni reali jfasslu strategiji lokali u jippartecipaw f'attivitajiet. Din it-taqsimha tiddeskrivi xi passi bażiċi fil-proċess ta' l-implimentazzjoni tal-*Leader*, f'żoni fejn l-approċċ huwa użat għall-ewwel darba. Ma tippruvax tiddeskrivi kull sitwazzjoni li tista' tinholoq – l-attivitajiet tal-*Leader* huma diversi wisq.

L-involvement ta' l-atturi lokali fiż-żoni fejn il-*Leader* għadu ma ġiex applikat normalment jibda meta jkun jidher biċċar li Stat Membru jew reġjun f'xi punt fil-ġejjieni se jkun qed jimplimenta l-*Leader* (per eżempju, mas-shubija fl-UE), u għalhekk se jippubblika, meta jkun il-waqt, sejha miftuħa għall-proposti għal gruppi potenzjali tal-*Leader* ⁽⁴⁾.

F'sitwazzjoni ideali, kieku jittieħdu dawn il-passi li ġejjin fil-proċess ta' l-implimentazzjoni ta' l-approċċ *Leader*.

a) Il-bini tal-kapaċità

Dan huwa propju l-ewwel pass fl-implimentazzjoni ta' l-approċċ *Leader* fuq livell lokali. Jekk wieħed irid li dan l-approċċ innovattiv jaħdem sew, l-atturi lokali għandu jkollhom jew għandhom jakkwistaw il-kapaċitajiet meħtieġa f'termini ta' ideat ta' proġetti u għarfien, ir-riżorsi umani ddedikati għall-attivitajiet partikolari u, ovvjament, il-ħiliet finanzjarji biex dawn l-attivitajiet ikunu mmaniġġjati. Fil-passat, dan il-proċess ħafna drabi kien eżerċizzju prattiku fejn wieħed 'jitgħallem billi jagħmel'. Illum l-esperjenza akkumulata għandha tiffacilitah. L-użu tan-netwerking u ta' għodda oħra ta' komunikazzjoni huwa ta' assistenza kbira għal ħolqien ta' tali kapaċità peress li mhux biss jipprovdi informazzjoni dwar il-*Leader* iżda wkoll iservi biex jitqajjem l-interess ta' l-atturi lokali fit-tnejn ta' l-istrategija lokali għall-iżvilupp rurali u proġetti assoċjati magħha, b'hekk jiġġenera l-massa kritika meħtieġa. Il-bini tal-kapaċità mhix attività individwali iżda waħda kollettiva, fejn partijiet interessati differenti fil-qasam rurali jsiru konxji mill-approċċ u l-mod ta' implimentazzjoni; b'hekk jingħataw il-possibbiltà li jxerduh, jippartecipaw fih u jibbenefikaw minnu.

⁽⁴⁾ Fil-każ ta' l-Istati Membri eżistenti, proċess simili jista' jinholoq meta Stati Membri jew reġjuni jorganizzaw proċess ġdid ta' għażla għall-gruppi tal-*Leader* fil-bidu ta' perjodu ta' pprogrammar u fejn iż-żoni rurali tal-pajjiż li qabel ma kellihom appoġġ taħt il-*Leader* jixtiequ japplikaw.

b) L-atturi lokali jressqu lejn xulxin

Ħafna drabi t-tieni pass ikun li jkun organizzati laqgħat u seminars fi ħdan żona lokali biex jressqu lejn xulxin l-atturi lokali prinċipali, biex jgħinu ħalli joħorġu l-ideat u jippermettu lill-atturi lokali jiddiskutu l-bżonnijiet taż-żona tagħhom fuq bażi soda. Hemm ħafna modi kif l-atturi lokali jistgħu jressqu lejn xulxin: is-seminars u l-gruppi ta' ħidma; il-laqgħat pubbliċi; il-midja u t-telekomunikazzjoni; u l-fieri u l-wirjiet huma l-iktar mezzi komuni għall-atturi lokali biex jiltaqgħu u jiddiskutu kwistjonijiet ta' interess reċiproku u jsiru konxji ta' l-opinjoni u l-proġetti differenti għaż-żona.

ċ) Analizi tat-territorju

Analizi dettaljata taż-żona rurali lokali kkonċernata hija essenzjali. Normalment, din tikkoncentra fuq l-identifikazzjoni tal-'kapital territorjali' – l-assi taż-żona (in-nies, l-attivitajiet, il-pajsaġġi, il-patrimonju, l-għarfien), mhux taħt forma ta' inventarju, iżda ta' karatteristiċi uniċi li jistgħu jiġu żviluppati. Meta jiġu analizzati dawn il-karatteristiċi u l-punti ewlenin identifikati matul din l-analizi taż-żona, wieħed jasal biex jidentifika l-istrategiji lokali ta' l-iżvilupp, li huma speċifiċi għaż-żona rurali in kwistjoni. Il-produzzjoni ta' analizi taż-żona timpenja wkoll lill-atturi lokali kollha għal viżjoni fuq perjodu kemm medju kif ukoll twil ta' żmien taż-żona. Għalkemm l-għarfien espert huwa ta' valur f'din l-analizi, huwa importanti li 'viżjonijiet' tal-ġejjieni differenti u l-aħjar strategija għaż-żona jkollhom ħans ikunu diskussi pubblikament u li jintlaħaq grad għoli ta' kunsens.

d) L-identifikazzjoni ta' l-attivitajiet/ l-inizjattivi eżistenti

Pass kruċjali fil-proċess tal-*Leader*, li hu marbut ma' l-analizi territorjali, hu li l-atturi lokali jieħdu ħsieb jagħmlu revizjoni tal-miżuri eżistenti ta' l-iżvilupp rurali li qed jiġu implimentati jew li huma pplanati fiż-żona tagħhom. Huwa fundamentali li jiġu stabbiliti l-inizjattivi li diġà jeżistu sabiex tittieħed deċiżjoni jekk wieħed għandux jibni fuqhom jew jibdilhom. Dan inaqqas ukoll ir-riskju li tirriżulta duplikazzjoni.

e) Il-ħolqien ta' sħubiji

Matul il-fażi ta' l-analizi, l-approċċ minn isfel għal fuq isejjaħ għal tqajjem ta' kuxjenza (permezz ta' l-informazzjoni) u l-impenn sabiex jiġu analizzati punti b'saħħithom u oħrajn dgħajfin u biex jiġu identifikati l-bżonnijiet u l-istennijiet (bl-użu tal-metodu ta' analizi partecipattiva). Dan l-istadju

huwa mmirat lejn il-komunità sħiħa flimkien mal-gruppi attivi li qed imexxu l-proċess. Matul il-fażi ta' l-ippjanar ta' l-għażliet strateġiċi għaż-żona rurali (jiġifieri l-identifikazzjoni tas-sugġetti/proġetti ta' prijorità li għalihom hemm bżonn jinstab appoġġ finanzjarju), l-approċċ minn isfel għal fuq isejjaħ għall-partecipazzjoni tad-diversi gruppi interessati (per eżempju billi jitniedu gruppi ta' ħidma *ad hoc*).

It-tressiq ta' l-atturi lokali lejn xulxin u l-analiżi territorjali ffaċilitaw l-identifikazzjoni ta' dawk li jeħtieġu jkunu inkluzi fis-sħubija bejn il-privat u l-pubbliku u jimmaniġġjaw l-implimentazzjoni. Eventwalment dan iwassal għal ħolqien ta' Grupp ta' Azzjoni Lokali. Il-LAG huwa s-sħubija li timplimenta b'mod effikaċi l-approċċ għall-iżvilupp lokali li l-komunità tkun ftieħmet dwaru.

f) It-tħejjija ta' strateġija lokali għall-iżvilupp

L-approċċ għall-iżvilupp lokali huwa fformalizzat f'dokument ta' strateġija lokali għall-iżvilupp. Dan jinkludi l-għanijiet stabbiliti, id-definizzjoni tal-prijoritajiet strateġiċi u l-ordni ta' l-azzjonijiet li se jittieħdu. Din l-istrateġija għall-iżvilupp rurali se tkun il-bażi ta' l-applikazzjoni tal-LAG għall-appoġġ skond is-sejha miftuħa għall-proposti organizzata mill-Istati Membri/reġjuni għal-*Leader*. L-Istati Membri jew ir-reġjuni jagħzlu LAGs li jagħmlu suċċess u jallokaw baġit għalihom għall-implimentazzjoni ta' l-istrateġiji lokali tagħhom.

4. Il-*Leader* fil-gejjieni: integrazzjoni

Revizjoni riċenti tal-politika għall-iżvilupp rurali ta' l-UE kkonkludiet li l-*Leader* laħaq livell ta' maturità li jippermetti liż-żoni rurali jimplimentaw l-approċċ *Leader* b'mod usa' fl-ipprogrammar ewlieni ta' l-iżvilupp rurali. Miżuri integrati tat-tip *Leader* diġà ġew adottati minn diversi Stati Membri li ssieħbu ma' l-UE fl-2004 fil-programmi ta' 2004-2006.

Il-perjodu ta' pprogrammar li jmiss (2007-13)

a) Enfasi ġdida fuq il-*Leader*

Fl-20 ta' Settembru, il-Kunsill approva Regolament ġdid dwar l-appoġġ għall-iżvilupp rurali għall-perjodu ta' pprogrammar li jmiss (2007-13) ⁽⁵⁾. Dan jiffa' enfasi ikbar fuq l-approċċ fl-istil tal-*Leader*. Matul il-perjodu li jmiss kull programm għall-iżvilupp rurali jrid ikollu komponent tal-*Leader* għall-implimentazzjoni ta' l-istrateġiji għall-iżvilupp rurali minn isfel għal fuq. Minimu ta' 5 % mill-iffinanzjar ta' l-UE għal kull programm se jkun rriservat għal-*Leader* (bħala 'assi ta' *Leader*' separat fi ħdan il-programmi). Dan il-perċentwal se jiddaħħal gradwalment fl-għaxar Stati Membri l-ġodda ta' l-UE ⁽⁶⁾ li se japplikaw medja ta' 2.5 % għal-*Leader* fil-perjodu 2007-13, minħabba l-esperjenza iktar limitata tagħhom ta' l-approċċ *Leader*. L-Istati Membri jew ir-regjuni se jagħzlu l-LAGs skond l-istrateġiji lokali għall-iżvilupp proposti minnhom. Kull programm se jkollu l-għan li jiffinanzja l-bini tal-kapaċità u l-inkoraġġiment

meħtieġ għat-tnejn ta' dawn l-istrateġiji lokali, l-ispejjeż ta' l-operat ta' l-istrutturi tal-LAG, u l-implimentazzjoni ta' l-istrateġiji lokali għall-iżvilupp u l-proġetti ta' kooperazzjoni bejn il-LAGs. Se jkun hemm ukoll strutturi msaħħa għan-netwerking permezz tat-twaqqif tan-Netzwerk Ewropew għall-Iżvilupp Rurali (ara t-taqsim 2, Karatteristika 6).

b) Enfasi fuq l-Istati Membri l-ġodda u l-pajjiżi li se jissieħbu

L-attivitajiet agrikoli għandhom rwol partikolarment importanti fl-iżvilupp rurali fil-membri l-ġodda ta' l-UE u dawk li qed jaspiraw li jsiru membri tagħha. It-tibdil istituzzjonali u strutturali fis-settur agrikolu matul l-għaxar snin li għaddew ikkawża qgħad għoli u fit-tul, depopolazzjoni f'xi żoni u dgħufija fil-provvista tas-servizzi u l-infrastruttura. L-approċċ imsaħħa minn isfel għal fuq tal-*Leader*, li jagħti iktar sehem lill-awtoritajiet lokali u lill-komunitajiet fit-tfassil u fl-implimentazzjoni tal-programmi biex jintlaħqu l-ħtiġijiet lokali u li jħares lejn iż-żoni rurali bħala territorji iktar milli jiffoka fuq is-settur agrikolu waħdu, ukoll se jkun importanti fil-pajjiżi li jaspiraw għal sħubija fl-UE. Hafna minn dawn il-pajjiżi, f'dawn l-aħħar snin, illimitaw l-esperjenza ta' tali approċċi partecipattivi. Mill-adeżjoni ta' l-1 ta' Mejju 2004, l-għaxar Stati Membri l-ġodda ta' l-UE diġà għandhom il-possibbiltà li japplikaw miżura integrata tat-tip *Leader* ifffinanzjata mill-FAEGG ⁽⁷⁾. Sitta mill-għaxar Stati Membri l-ġodda inkludew miżura tat-tip *Leader* fil-programmi ta' 'Objettiv 1' ⁽⁸⁾. Enfasi qawwija se titpoġġa fuq il-bini ta' kapaċità amministrattiva biex, per eżempju, tistimola u tappoġġja t-twaqqif tal-LAGs.

⁽⁵⁾ Ir-Regolament tal-Kunsill Nru 1698/2005 ta' l-20.9.2005 dwar l-appoġġ għall-iżvilupp rurali mill-Fond Agrikolu Ewropew għall-Iżvilupp Rurali – FAEŻR (ĠU L 277, ta-21.10.2005).

⁽⁶⁾ L-għaxar Stati Membri l-ġodda li ssieħbu ma' l-UE f'Mejju 2004.

⁽⁷⁾ Il-Fond Agrikolu Ewropew ta' Gwida u Garanzija.

⁽⁸⁾ 'Objettiv 1' tal-Fondi Strutturali jipromwovi l-aġġustament strutturali u ta' l-iżvilupp tar-regjuni li l-iżvilupp tagħhom baqa' lura (il-perjodu 2000-06).

5. Punt ta' kuntatt għal iktar informazzjoni dwar l-approċċ tal-Leader

a) L-Osservatorju Ewropew tal-Leader imwaqqaf mill-Kummissjoni Ewropea

Il-websajt ta' l-Osservatorju tal-Leader toffri informazzjoni utli dwar l-aspetti kollha tal-Leader. Il-listi tal-homepage u informazzjoni ġenerali huma disponibbli fil-lingwi kollha ta' l-UE mkabbra. Żur is-sit:

<http://ec.europa.eu/leaderplus>

F'dan is-sit hemm ukoll *link* għas-siti ta' kull wieħed mill-unitajiet nazzjonali tan-netwerk.

Punt ta' kuntatt ta' l-Osservatorju tal-Leader+:

contact.point@Leaderplus.org

Tel. +32 2 235 20 20

Feks +32 2 280 04 38

Għal informazzjoni iktar ġenerali dwar il-miżuri ta' l-UE għall-iżvilupp rurali żur is-sit:

http://ec.europa.eu/agriculture/rur/index_en.htm

b) Il-livell nazzjonali/regjonali

Is-sorsi ta' informazzjoni l-iktar immedjati għall-operaturi probbabilment jinstabu fil-livell nazzjonali/regjonali, jiddependi mill-istruttura ta' l-ipprogrammar tal-pajjiż ikkonċernat. Hemm numru kbir wisq ta' dawn biex jissemmew hawnhekk imma jistgħu jinstabu jew billi wieħed juża sorsi nazzjonali magħrufa jew billi jżur il-*links* li ġejjin:

Għall-Istati Membri eżistenti ta' l-UE

http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/memberstates/index_en.htm

Għall-pajjiżi li se jissieħbu u għall-pajjiżi kandidati:

http://ec.europa.eu/agriculture/use/index_en.htm

ċ) Netwerks oħra utli

ELARD (*The European Leader Association for Rural Development* – l-Assoċjazzjoni tal-Leader Ewropea għall-Iżvilupp Rurali)

ELARD hija assoċjazzjoni bla skop ta' lukru, imwaqqfa fl-1999 li tirrappreżenta iktar minn 600 LAG minn disa' Stati Membri ta' l-UE, jew permezz tan-netwerks nazzjonali tagħhom jew bħala membri individwali.

<http://personal.telefonica.terra.es/web/elard/>

Prepare (*Partnership for Rural Europe* – Shubija għall-Ewropa Rurali)

Il-programm PREPARE għandu l-għan li jsaħħaħ is-soċjetà ċivili fiż-żoni rurali, partikolarment fl-għaxar Stati Membri l-ġodda u fil-pajjiżi li se jissieħbu u li jippromwovi l-iskambju multinazzjonali fl-iżvilupp rurali. Jiffoka b'mod partikolari fuq il-promozzjoni tas-shubija bejn l-NGOs u l-gvern fl-iżvilupp rurali, u għalhekk fuq l-approċċ tal-Leader.

<http://www.preparenetwork.org/index.php>

d) Pubblikazzjonijiet tal-*Leader*

L-iktar pubblikazzjonijiet riċenti tal-*Leader+* ta' l-Osservatorju Ewropew (*Leader + Flash News* u *Leader+ Magazine*) jistgħu jinkisbu minn fuq il-websajt tal-*Leader+* (ara 5 a).

Il-***Leader+ Magazine*** jithejja tliet darbiet fis-sena u huwa referenza għall-informazzjoni dwar proġetti li twettqu jew li qed jiġu mwettqa skond il-*Leader+*. Fih hemm ippreżentati studji ta' każi.

'***Flash News***' jipprovdi aħbarijiet regolari dwar x'qed jiġri fl-iżvilupp rurali, kemm dwar l-attivitajiet tal-*Leader* kif ukoll dwar pubblikazzjonijiet interessanti, fil-livell Ewropew.

Tajjeb li tibda minn hawn biex tinforma ruġek dwar il-*Leader*, fejn issib ukoll sezzjoni interattiva fejn inti tista' tikkontirbawxi u tabbona.

Il-formola http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/Leaderplus/publications/subsmail_mt.htm għall-abbonament li tinsab onlajn tista' tintuża biex tabbona direttament għal-*Leader+ Magazine* u l-*Flash News*.

In-Netwerks Nazzjonali tal-*Leader* ta' l-Istati Membri jipproduċu wkoll pubblikazzjonijiet regolari li jistgħu jinkisbu mis-sit:

http://ec.europa.eu/agriculture/rur/Leaderplus/publications/nnu_mt.htm

6. Eżempji ta' *Leader* fil-prattika

Il-ħafna proġetti ta' siwi appoġġjati f' dawn l-aħħar snin li jagħmlu impatt reali fuq il-ħajja ta' kuljum tan-nies li jgħixu fiż-żoni rurali huma xhieda tal-valur tal-*Leader*. L-eżempji pprezentati hawn taħt jagħtu toġħma tal-varjetà u l-kreattività ta' l-istrategġiji għall-iżvilupp rurali li qed jiġu implimentati mil-LAGs f'diversi reġjuni ta' l-Ewropa. Juru wkoll kif il-LAGs għamlu użu tajjeb mill-opportunitajiet disponibbli taħt il-*Leader* biex jikkooperaw fuq livell kemm reġjonali kif ukoll nazzjonali u Ewropew u biex jibnu netwerks sabiex jaqsmu l-esperjenzi u l-prattika tajba.

L-eżempji a) sa ċ) huma minn proġetti li saru fuq livell lokali mil-LAGs filwaqt li d) huwa eżempju ta' proġett ta' kooperazzjoni tranżnazzjonali bejn tliet LAGs f'żewġ Stati Membri.

a) Strategġija għal prodotti ta' kwalità mir-reġjun ta' Montiferru – Sardinja (l-Italja)

Ir-reġjun, id-distrett:	Sardinja
Isem il-LAG:	LAG Montiferru, Barigadu, Sinis
In-nefqa totali tal-proġett:	EUR 8 080 ⁽⁹⁾
Element ifffinanzjat mill-UE:	EUR 4 096
Fondi pubbliċi oħra:	EUR 2 619
Fondi privati:	EUR 1 365

Sa mill-ħamsinijiet tas-seklu għoxrin, iż-żona tal-LAG Montiferru, li tinkludi Barigadu u Sinis, kienet xhieda ta' livell għoli ta' migrazzjoni tal-popolazzjoni rurali tagħha lejn żoni urbani. Bħala riżultat, l-agrikoltura u bosta attivitajiet oħra tradizzjonali bdew jitilfu l-ħaddiema tagħhom, u wkoll l-għarfien u l-ħiliet meħtieġa biex jiġproduċu l-prodotti tradizzjonali tar-reġjuni. Is-sitwazzjoni demografika, li bdiet tmur għall-agħar bil-mod il-mod, affettwat fil-fond il-komunità lokali, u ħolqot sens ta' telf ta' l-identità lokali permezz ta' l-għajbien tad-drawwiet u l-użanzi tradizzjonali Hemm ukoll problemi ambjentali minħabba t-telfa ta' l-attività agrikola bħalma hija l-erożjoni tal-ħamrija u l-għajbien ta' l-ekotipi u l-ispeċi endemiċi.

L-għan ewlieni tal-LAG Montiferru kien li jerġa' jagħti l-ħajja lis-sistema soċjo-ekonomika tar-reġjun ibbażata fuq il-bhejjem tagħha u l-intrapriži żgħar ibbażati fuq l-artiġjanat tagħha. Dan inkiseb billi:

- jizdied il-valur mal-prodotti lokali u l-aċċess tagħhom għas-suq ikun iffaċilitat;
- jiġu ssalvagwardjati r-riżorsi naturali li huma fil-periklu li jgħibju;
- tiġi promossa l-immagini ta' Monteferru;
- jerġa' jinkiseb il-patrimonju soċjo-kulturali tal-komunità lokali (id-drawwiet u l-użanzi li qabel kienu jikkaratterizzaw il-ħajja rurali taż-żona).

Il-LAG ħadem fuq proċess taż-żieda tal-valur u għen il-prodotti agrikoli lokali jilħqu s-suq. Il-proġett jiffoka fuq ġobon lokali tipiku, imsejjah 'Casizolu', magħmul mill-ħalib ta' razza speċifika ta' l-ifrat – Modicano Sarda. Il-baqar jirgħu f'mergħa u jiġproduċu ħalib b'aroma distinta ta' 'injam u weraq'. L-investimenti fil-produzzjoni tal-ġobon 'Casizolu' ffukaw fuq: it-titjib tal-proċess ta' produzzjoni; l-ippjanar tas-sikurezza ta' l-ikel; korsijiet ta' taħriġ; l-iffinanzjar ta' l-ipproċessar; assistenza għat-tqegħid fis-suq; in-netwerking ma' prodotti oħra lokali ta' kwalità (l-għasel, iż-żejt taż-żebbuġa *extra* verġni, l-inbid malvasia); it-tishiħ tal-preżenza tal-ġobon fis-settur ta' l-ikel ta' kwalità; u l-għajnuna lill-produtturi biex jilħqu d-domanda tas-suq permezz ta' tekniki ta' ġestjoni tal-katina tal-provvista.

Isem il-persuna ta' kuntatt:	Salvatore Polo
Indirizz:	Piazza Mannu snc Seneghe - 09070
Numru tat-telefown:	+ 39 0783 54132
Numru tal-feks:	+ 39 0783 54132
E-mail:	galmbst@tiscali.it

⁽⁹⁾ In-nefqa totali tal-proġett tirreferi għan-nefqa tal-proġett speċifiku deskritt, mhux għall-baġit ġenerali għal-LAG involut.

b) It-tixtil tal-ħsad tal-qasab u s-sogħda fin-Norfolk Broads (ir-Renju Unit)

Ir-reġjun, id-distrett:	Norfolk
Isem il-LAG:	Broads & Rivers
In-nefqa totali tal-proġett:	EUR 172 425
Element iffinażjat mill-UE:	EUR 58 820
Fondi pubbliċi oħra:	EUR 113 605

Karatteristika ewlenija tal-pajsaġġ tan-Norfolk Broads hija l-firxa kbira ta' l-uċuħ tal-qasab u s-sogħda li jinsabu madwar il-passaġġi ta' l-ilma famużi tagħha. Il-konservazzjonisti jqisu tali artijiet mistagħdra bħala abitat importanti fuq livell internazzjonali, li jospita pjanti u annimali rari. Il-konservazzjoni ta' dawn iż-żoni tiddependi fuq il-qtuġħ perjodiku tal-qasab u s-sogħda. Tradizzjonalment dan kien jinħasad kummerċjalment biex jipprovdi materja prima għas-soqfa, b'hekk tkun żgurata rabta bejn il-patrimonju mibni taż-żona u l-ambjent naturali tagħha.

Minkejja l-modernizzazzjoni, l-industrija ta' Broads tal-qasab u s-sogħda sabet ruħha f'diffikultajiet ħorox ikkawżati parzjalment mill-importazzjonijiet u b'konsegwenza ta' dan, il-prezzijiet baxxi. It-taljaturi eżistenti tal-qasab u s-sogħda ma setgħux jibdlu l-makkinarju essenzjali fil-waqt li l-industrija ma rnexxilhiex tattira taljaturi ġodda biex jieħdu post dawk li jirtiraw. Studju ta' l-2002 identifika mhux iktar minn 20 taljatur kummerċjali, bi ftit ħafna minnhom taħt it-tletin sena u ħafna resqin (jew qabżu) is-sena ta' rtir. Il-moral kien baxx, b'ħafna taljaturi ma jafdawx fl-organizzazzjonijiet tal-konservazzjoni peress li kien jid-

her li dawn kienu qed jiffavorixxu li l-wiċċ tal-qasab ikun immaniġġjat minn volontiera.

L-iffinanzjar tal-*Leader+* ipprovda t-taħriġ u qed jirrestawra żoni ġodda ta' uċuħ tal-qasab ittraskurati. Dan joħloq opportunitajiet għal negozji ġodda fil-waqt li jżid l-effiċjenza u d-dħul ta' dawk eżistenti, per eżempju billi jipprovdi makkinarju ġdid, iżda wkoll billi jtejjeb il-potenzjal ta' qligħ tal-membri tal-LAG matul iż-żmien barra l-istaġun tal-qtuġħ tal-qasab u s-sogħda. Kien hemm benefiċċji inqas tanġibbli, bħall-formazzjoni ta' assoċjazzjoni li għamlitha iktar faċli biex l-organizzazzjonijiet tal-konservazzjoni u oħrajn ifittxu l-opinjoni tal-negozji tal-qtuġħ tal-qasab u tas-sogħda bħala grupp dwar kwistjonijiet bħal ma huma l-ħtieġa li jkunu mmirati r-restawr tal-wiċċ tal-qasab u t-tfassil ta' xogħlijiet għat-taffija tal-ħsara mill-għargħar.

L-ewwel proġett irnexxielu jwaqqaf lill-industrija lokali tal-qtuġħ tal-qasab u s-sogħda milli tmur lura u zied ħafna l-kunfidenza u l-ottimizzmu. It-tieni proġett jindirizza l-ħtiġijiet fuq perjodu twil ta' żmien ta' l-industrija billi jattira u jappoġġja lil dawk il-ġodda li deħlin fl-industrija, jgħolli l-effiċjenza u d-dħul tan-negozji eżistenti u jtejjeb il-promozzjoni tal-qasab u s-sogħda ta' Broads.

Isem il-persuna ta' kuntatt: Malcolm Hackett,
Indirizz: Economic Development Unit,
Norfolk County Council,
County Hall, Martineau Lane,
Norwich NR1 2DH
Numru tat-telefown: +44 1603 228960
Numru tal-feks: +44 1603 223345
E-mail: malcolm.hackett@norfolk.gov.uk
Websajt: www.broadsandrivers.org.uk

ċ) Futur sikur b'rispett għall-passat

Ir-reġjun, id-distrett:	South Kymi
Isem il-LAG:	Sepra
In-nefqa totali tal-proġett:	EUR 59 436
Element iffinażjat mill-UE:	EUR 22 968
Fondi pubbliċi oħra:	EUR 22 968
Fondi privati:	EUR 13 500

Sepra hija assoċjazzjoni rreġistrata li topera fiż-żoni rurali tat-tmien municipalitajiet ta' Kymi t'Isfel billi tippromwovi l-attività indipendenti fost in-nies lokali. L-assoċjazzjoni nediet programm ta' żvilupp għal din iż-żona li għaliha japplika l-iffinanzjar għall-iżvilupp tal-*LEADER+* għas-snin 2000-06. Il-programm ta' żvilupp jappoġġja proġetti żgħar ta' żvilupp li huma bbażati fuq l-ideat ta' l-abitanti nni-fishom. Il-baġit huwa ta' madwar EUR 1.2 miljun/sena li

30 % minnu ġej mill-UE, 18 % mill-Istat Finlandiż, 12 % mit-tmien municiipalitajiet, u 40 % mill-abitanti taż-żona.

Hemm madwar 57 000 abitant fiż-żona ta' Sepra. Il-popolazzjoni naqset b'mod stabbli matul dawn l-aħħar tletin sena. Id-distretti rurali, il-*housing estates* u l-irħula jidhlu f'xulxin. Il-maġġoranza tal-popolazzjoni tiddependi mill-industrija jew mis-servizzi pubbliċi – żviluppaw negozji iżgħar iżda bil-mod. Il-prinċipju ewlieni tal-programm huwa li jkompli l-iżvilup mbjent pjaċevoli u sikur li jista joffri wkoll għajxien għan-nies lokali. L-azzjonijiet kollha tal-programm huma bbażati fuq ir-rispett lejn l-istorja, in-natura u n-nies lokali taż-żona. Il-programm fih żewġ temi ewlenin: l-użu tar-riżorsi naturali u kulturali; u ż-żieda ta' l-interazzjoni bejn iż-żoni rurali u dawk urbani.

Il-programm jimmira li jilhaq l-għanijiet prinċipali billi:

- itejjeb il-funzjonijiet interni fl-irħula u f'komunitajiet oħra;
- jiżviluppa s-servizzi turistiċi u oħrajn;
- jippromwovi, iqiegħed fis-suq u jiżviluppa prodotti lokali, kemm godda kif ukoll dawk eżistenti;
- jappoġġja negozji żgħar godda;
- juża l-vicinanza mar-Russja u l-Estonja, kif ukoll jiżviluppa konnessjonijiet internazzjonali oħra;
- jorganizza attivitajiet fejn in-nies tal-pajjiż u ta' l-irħula jistgħu jitleqqgħu.

Il-programm ta' żvilupp jiffoka fuq it-teknoloġija ta' l-informatika, il-protezzjoni ta' l-ambjent, u b'mod speċjali fuq iż-żgħażaġh.

Isem il-persuna ta' kuntatt: Marja Sorvo
Indirizz: Helsingintie 1A,
49400 Hamina, Finland
Numru tat-telefown: +358 44 277 4514
Numru tal-Feks: +358 5 230 4515
E-mail: marja.sorvo@seprat.net
Websajt: www.seprat.net

d) Edukazzjoni tranżnazzjonali għall-gwida u l-ġestjoni kulturali tal-mużewijiet reġjonali: tliet reġjuni alpini jikkollaboraw biex jipprovdu perspettiva ġdida

L-Istati Membri: l-Awstrija u l-Ġermanja
Ir-reġjuni, id-distretti: Land Tirol (l-Awstrija),
Regierungsbezirke Schwaben u Oberbayern (il-Ġermanja)
Isem il-LAG(s): Außerfern (AUT),
Auerbergland (GER),
Ostallgäu (GER)

In-nefqa totali tal-proġett: EUR 30 000

Element ifffinanzjat mill-UE: EUR 15 000

Fondi privati: EUR 15 000

Ir-reġjuni ta' Auerbergland (il-Ġermanja); Ausserfern (l-Awstrija) u Ostallgäu (l-Ġermanja) stabbilixxew proġett tranżnazzjonali ta' taħriġ li jinvolvi 104 partiiċipanti, 25 għalliem u 47 grupp ta' ħidma li jkopru 20 modulu differenti. Il-proġett ifittex li jisfrutta l-istorja u l-kultura relatati ta' dawn it-tliet żoni, li kollha jinsabu fir-reġjun Alpin Bavariż-Awstrijak.

Il-LAGs bdew b'laqgħa ta' skambju ta' ideat' bejn id-diretturi tal-ġestjoni tar-reġjuni. Huma kkonkludew li l-istrategiji għall-iżvilupp tat-tliet LAGs ġirien kellhom ħafna għanijiet komuni u kieku jipprovdu ħafna possibiltajiet għall-kooperazzjoni futura. Peress li l-proġetti ta' kooperazzjoni tranżnazzjonali huma iktar kumplessi u għandhom riskji ikbar minn dawk lokali, it-tliet manigers tal-LAGs fittxew bażi soda għall-kooperazzjoni. Huma kienu diġà jafu li l-baży għas-suċċess ta' proġett tranżnazzjonali huwa twemmin qawwi li l-proġett se jkun ta' benefiċċju għat-tliet LAGs. Wara evalwazzjoni kritika u komprensiva, iddecidew li jibbażaw il-kooperazzjoni tagħhom fuq it-titjib tar-rabta ta' l-istorja u l-kultura mat-turiżmu u l-impjeggi. Permezz tar-rabta bejn it-turiżmu u l-kultura, il-proġett jimmira li joħloq impjeggi godda, b'mod partikolari għan-nisa, sabiex isaħħaħ r-rabta bejn il-pajjiż u l-istorja tiegħu għaż-żgħażaġh.

Sabiex jiksbu xi ideat dwar l-aħjar prattika, it-tliet manigiers tal-LAGs għamlu kuntatt ma' LAG Taljan, Val Venosta, fin-nofsinhar tat-Tirol li kien implimenta proġett simili taħt *Leader*.

Isem il-persuna ta' kuntatt: Günter Salchner

Indirizz: REA Außerfern,
Kohlplatz 7,
A-6600 Pflach

Numru tat-Telefown: +43 5672 62387

Numru tal-Feks: +43 5672 62387 139

E-mail: rea@allesausserfern.at

Websajt: www.allesausserfern.at/rea

Il-Kummissjoni Ewropea

L-Approċċ *Leader*: gwida bazika

Il-Lussemburgu: L-Uffiċċju għall-Pubblikazzjonijiet Uffiċjali tal-Komunitajiet Ewropej

2006 — 23 pp. — 21 x 29.7 cm

ISBN 92-79-02053-6

BEJGĦ U ABBONAMENTI

Il-pubblikazzjonijiet bi ħlas editjati mill-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet jinsabu għand l-aġenti tagħna mad-dinja kollha.

Kif nakkwista pubblikazzjoni?

Wara li takkwista l-lista ta' l-aġenti tagħna, ikkuntattja l-aġent li tixtieq u agħmel l-ordni tiegħek.

Minn fejn nakkwista l-lista ta' l-aġenti?

- Ikkonsulta s-sit fuq l-internet ta' l-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet.
<http://publications.europa.eu/>
- Jew inkella tista' tordna kopja stampata bil-fax(352) 2929-42758.

**Kummissjoni Ewropea
Direttorat Ġenerali għall-Agrikoltura u l-Iżvilupp Rurali**

Għal aktar informazzjoni:

Rue de la Loi 200
B-1049 Brussel-Belgju

Telefon

Linja Diretta (+32) 2 295 63 63
Centru (+32) 2 299 11 11

Fax

(+32) 2 299 17 61

Internet

http://ec.europa.eu/agriculture/index_mt.htm

Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet

Publications.europa.eu

ISBN 92-79-02053-6

9 789279 020537